

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету Буняк Надії Андрониківни на дисертацію Миколука Юрія Мироновича «Психологічні чинники конструктивної взаємодії майбутніх працівників соціономічних професій із штучним інтелектом як квазісуб'єктом», поданої до захисту в разову спеціалізовано вчену раду ДФ 58.082.116 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

1. Актуальність теми дисертації

Стрімка цифровізація сучасного суспільства, активне впровадження систем штучного інтелекту у професійну сферу та трансформація комунікативних практик людини унеобходнюють переосмислення психологічних засад взаємодії особистості з новими технологічними агентами. Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті професійної підготовки майбутніх працівників соціономічних професій, діяльність яких безпосередньо пов'язана з міжособистісною взаємодією, етичним прийняттям рішень, емпатійною підтримкою та суб'єкт-суб'єктними формами професійного контактування.

За цих обставин кваліфікаційне дослідження Ю. М. Миколука є своєчасним і концептуально значущим, оскільки пропонує цілісне психологічне осмислення взаємодії людини із штучним інтелектом не лише як інструментально-інформаційного процесу, а й як специфічної форми квазісуб'єктних стосунків. Автор обґрунтовує можливість розгляду систем штучного інтелекту як особливих квазісуб'єктів, що здатні опосередковувати процеси професійного мислення, рефлексії, прийняття рішень і самоставлення майбутнього фахівця.

Актуальність роботи визначається також нагальністю розширення категорійного апарату сучасної психології у зв'язку з появою нових форм цифрової взаємодії та трансформацією традиційних уявлень про суб'єктність, комунікацію і професійну діяльність. Дисертація актуалізує важливу для сучасної психологічної науки проблему співвідношення людської суб'єктності і технологічних форм

квазіагентності, інтегруючи напрацювання психології, філософії техніки, кіберпсихології та циклічно-вчинкового методологічного підходу.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи характеризуються належним рівнем теоретичної обґрунтованості, методологічної виваженості та внутрішньої логічної узгодженості. Автор послідовно вибудовує концептуальну логіку дослідження, рухаючись у пізнанні від аналізу феномену штучного інтелекту як квазісуб'єкта до емпіричного вивчення психологічних чинників конструктивної взаємодії з ним у професійному становленні майбутніх працівників соціономічної сфери.

Методологічну оптику наукового пошуку становлять принципи, закономірності і нормативи циклічно-вчинкового підходу (А. В. Фурман і школа), що забезпечує комплексність та новизну аналізу досліджуваної проблематики. Особливої уваги заслуговує спроба автора поєднати класичні психологічні концепції суб'єктності із сучасними уявленнями про цифрове середовище. Таке поєднання створює продуктивне концептуальне підґрунтя для осмислення психологічної природи взаємодії людини зі штучним інтелектом.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу взаємодоповнювальних теоретичних і емпіричних методів, адекватних меті та завданням дослідження. Здобувач коректно використовує психодіагностичний інструментарій, здійснює статистичну обробку отриманих даних та пропонує аргументовану інтерпретацію отриманих результатів. Висновки логічно випливають зі змісту проведеного дослідження, а практичні рекомендації мають належне теоретичне підґрунтя.

3. Новизна дослідження та одержаних результатів

Наукова новизна рецензованого дослідження полягає насамперед у концептуалізації штучного інтелекту як квазісуб'єкта професійної взаємодії та у визначенні психологічних чинників конструктивної взаємодії з ним у процесі професійного становлення майбутніх працівників соціономічних професій.

У роботі здійснено теоретичне обґрунтування феномену квазісуб'єктності штучного інтелекту, що дозволило авторові перейти від суто інструментального трактування цифрових технологій до аналізу їх як специфічних агентів взаємодії, здатних впливати на когнітивні, мотиваційні, ціннісні та рефлексивні процеси особистості. Такий підхід розширює категорійний апарат сучасної психології та створює передумови для подальшого розвитку психології цифрової взаємодії.

Важливо підкреслити, що запропонований автором підхід дозволяє повному осмислити межі між суб'єкт-об'єктною та суб'єкт-суб'єктною парадигмами у психології взаємодії. Це відкриває можливості для більш гнучкого опису гібридних форм агентності, характерних для цифрового середовища. Таким чином квазісуб'єктність постає не лише як теоретична метафора, а й як операціоналізований гносеологічний конструкт.

Суттєвим методологічним здобутком роботи є інтеграція канонів циклічно-вчинкового підходу із сучасними уявленнями про взаємодію людини та систем штучного інтелекту. Переконливо доведено, що конструктивність взаємодії користувачів із ШІ визначається не тільки рівнем їх технологічної компетентності, а й особливостями суб'єктної організації особистості, її рефлексивністю, відповідальністю, критичністю мислення та здатністю до усвідомленого професійного самоздійснення.

Новизна емпіричних результатів полягає у виявленні психологічних чинників, що забезпечують конструктивний характер взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери із системами штучного інтелекту. Подальшого розвитку набули уявлення про трансформацію професійної суб'єктності в умовах цифровізації та психологічні механізми адаптації особистості до нових форм технологічно опосередкованої взаємодії.

4. Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Ю. М. Миколука характеризується концептуальною цілісністю, логічною послідовністю викладу та належним рівнем наукової аргументації. Структура дисертації є обґрунтованою і відповідає поставленій меті

та завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних підходів до проблеми взаємодії людини та штучного інтелекту, окреслено засадничі теоретичні уявлення до розуміння суб'єктності, квазісуб'єктності та цифрової комунікації. Автор послідовно розкриває міждисциплінарний характер проблематики, інтегруючи психологічні, філософські та кіберпсихологічні погляди.

Другий розділ присвячений концептуалізації психологічних чинників конструктивної взаємодії молоді із ШІ та їх інтерпретації в контексті принципів і нормативів циклічно-вчинкового підходу. Саме цей розділ найбільш виразно репрезентує оригінальність авторської концепції та її методологічний потенціал.

У третьому розділі подано результати емпіричного дослідження, здійснено їх статистичний аналіз та психологічну інтерпретацію. Отримані результати характеризуються належним рівнем наукової достовірності, змістової обґрунтованості і статистичної значущості.

Окремо відзначимо чітку реалізацію дослідницької логіки, яка забезпечує внутрішню узгодженість між теоретичними положеннями та емпіричною частиною роботи. Така побудова дисертації свідчить про зріле володіння здобувачем методологією наукового дослідження і його здатністю до системного аналізу складних психосоціальних явищ. Підкреслимо також коректність використання поняттєво-категорійного апарату, що сприяє чіткості та однозначності викладу.

Дисертація відповідає вимогам, що ставляться до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. Робота вирізняється інтегративним характером психологічного змісту, належним рівнем методологічної культури та самостійністю дослідницького пошуку молодого науковця.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості використання її результатів у системі професійної підготовки майбутніх

працівників соціономічних професій, у психологічному супроводі процесів цифровізації освіти та розробленні програм формування конструктивної взаємодії особистості із системами штучного інтелекту.

Запропоновані в дослідженні теоретичні положення та емпірично виявлені психологічні чинники конструктивної взаємодії користувачів із ШІ можуть бути використані у практиці психологічного консультування, професійного відбору, розроблення тренінгових програм і навчальних курсів, спрямованих на розвиток цифрової компетентності, критичного мислення та рефлексивності майбутніх фахівців.

Практичну цінність має також розроблений автором психодіагностичний інструментарій, який уможливорює вивчення особливостей ставлення людини до штучного інтелекту, рівня її суб'єктної активності та готовності до відповідальної взаємодії із цифровими системами. Отримані результати можуть бути інтегровані у викладання дисциплін психологічного та соціально-гуманітарного циклу, а також використані у програмах підвищення кваліфікації фахівців соціономічної сфери.

6. Повнота викладення результатів у наукових публікаціях

Основні положення та результати дисертаційної праці достатньою мірою висвітлені у наукових публікаціях автора. Результати дослідження апробовані у фахових наукових виданнях із психології та у матеріалах всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій.

Опубліковані статті тематично відповідають змісту дисертації, відображають основні етапи дослідження та репрезентують авторську концепцію конструктивної взаємодії людини зі штучним інтелектом як квазісуб'єктом. Публікації характеризуються логічністю викладу, науковою аргументованістю та коректністю використання психологічної термінології.

Зміст наукових праць дозволяє висновувати про достатній рівень апробації результатів дисертації та повноту висвітлення її основних положень.

7. Зауваження та дискусійні питання

Високо оцінюючи теоретичну новизну, концептуальну цілісність і методологічну виваженість дисертаційного пошукування, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та дискусійні положення.

1. Потребує подальшого уточнення межа між змістом та обсягом понять «квасісуб'єктність» та «суб'єктоподібність», оскільки у сучасному міждисциплінарному дискурсі ці терміни часто інтерферентні за значеннєвим наповненням та мають неоднозначні інтерпретації.

2. Доцільним видається ширше задіяння сучасних західних досліджень у сфері AI-mediated interaction та psychological human-AI interaction, що могло б додатково посилити міжнародний контекст роботи.

3. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення культурно-ціннісних відмінностей взаємодії користувачів зі штучним інтелектом, зокрема у напрямку професійної підготовки представників різних соціокультурних довокіль.

4. У прикладному аспекті перспективним напрямом подальшого розвитку дослідження могло б стати створення комплексної тренінгової програми формування навичок конструктивної взаємодії із системами штучного інтелекту для здобувачів вищої освіти соціономічного профілю з урахуванням різних рівнів цифрової компетентності користувачів.

Проте висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи та мають дискусійний характер.

8. Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН

Дисертаційна робота Юрія Мироновича Миколюка на тему «Психологічні чинники конструктивної взаємодії майбутніх працівників соціономічних професій із штучним інтелектом як квазісуб'єктом» є самостійним, завершеним і концептуально цілісним психологічним дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе значення для розвитку сучасної психології, зокрема психології суб'єктності, психології професійної діяльності та кіберпсихології.

Дисертація вирізняється методологічною виваженістю, інтегративним характером дослідження, належним рівнем теоретичної рефлексії та наукової аргументованості. Здобувач продемонстрував високий рівень фахової підготовки, здатність до самостійного наукового пошуку та розв'язання складних міждисциплінарних проблем сучасної психологічної науки.

За своїм змістом, рівнем наукової новизни, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів, а також за повнотою їх оприлюднення, дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Юрій Миронович Миколук, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

доктор психологічних наук
професор, професор кафедри
психології та соціальної роботи
Західноукраїнського
національного університету

Надія БУНЯК

Надія БУНЯК
Алла СЕМЕНКО